

„МОЯТА МОЛИТВА” - БОТЕВ

(анализ)

Ботевата творба „Моята молитва” търси поетичните средства за внушение върху човешкото съзнание чрез монологичната изповед на лирическия Аз. Размисълът, макар и дълбоко интимен и съкровен, е споделен открито. Жанровата определеност на заглавието: „молитва”, доуточнено от притежателната местоименна форма „моята”, насочва към вътрешните изживявания на Аз-а, които са твърде далеч от молитвените настроения на душата.

Изповедната форма на мисълта търси опонент, участник в диалога. Лирическият Аз влиза в дискусия със своето съзнание. Темата на поетичния диалог е вярата в разума и в гласа на „истината”. Потенциалните възможности на разума и истината за него са единствените нравствени критерии за човека и неговото съзнание. Затова и поетичната дискусия между лирическият Аз и съзнание е за човека и неговата нравственост.

Всеки чува божествения „глас” на разума и истината за себе си при конфронтация със света, в който живее. Реалността е отразена в човешкото съзнание според личния критерий за възприятие и оценка. Твърде често „отразеният” образ на света е с контрастни, нравствени стойности в сравнение с наблюдаваната действителност. За тези развойни процеси в условната художествена връзка между човек и свят говори поетичният размисъл на Ботевия лирически Аз в стихотворението „Моята молитва”.

Свободата на избор, на мнение и позиция е свещено право на личността, отхвърлила всякакъв вид насилие и духовна свобода. Божествено справедлив е вътрешният, неприкосновен свят на човека. Там е „храмът” на духа - неговата „светая светих”. Именно в това духовно пространство се ражда божествената вяра в човека и в неговия разум. В този „храм” на красивия нравствен размисъл е духовното битие на Ботевия „правий боже”, който е същностна тема на поетичната дискусия, но и вътрешен двигател на лиричната изповед.

Текста на тази ботева творба убедително доказва потребността от вяра и упование в една надлична сила - Бог (каквото и да влага в това понятие поетът), но от друга страна, се възприема като пародия (преобръщане) на установения текст за подобно обръщане към бога. Напрежението и раздвояването се усещат още от мотото цитат „Благословен бог наш ...”. То е част от началото на не едно псалмопееие, като в едно от тях има следната конструкция „Благословен Господ, защото той чу гласа на молбите ми”. Непълнотата на фразата в Ботевото мото, многоточието отварят поле на една недоизказаност, задават напрежение между библейските истини и изстраданата лична позиция на поета.

Прякото обръщение, още в началото, маркира типичната за Ботевата поезия диалогичност, призивност, непосредственост в общуването. Позоваването на някакво друго, чуждо слово, определено подсказва непрекъснатият разговор, полемиката, която Ботев води с миналото и съвременниците си. Оттук произтича и антитезисния характер на композицията - както на целия текст, така и на отделните строфи. Образи и чувства са контрастно представени.

Отрицанието, като основна художествена цел, преследвана от Ботев, за първи път е фиксирано във тори стих на първа строфа : „Не ти, що си в небесата”. Разгърнато, доказано тезисно отрицание можем да открием в следващите пет строфи. Наблюдава се петстепенно градирано отрицание, което има своя вътрешна композиция.

Основното композиционно ядро от три строфи, в които е разгърнато отрицанието отрицанието на три основни функции на религията , като универсален модел на насилие и потисничество, има своя структурна рамка с въведение, отрицание и финал – обобщение на отрицанието.

Ако разгледаме художественото пространство на Ботевото поетическо отрицание(именно в тези пет строфи), ще открием , че в първата се изгражда базата на отрицанието, а това е православната християнска вяра :

Не ти , комуто се кланят

.....

православните скотове

Това всъщност е и въведението – отрицание.

Следва основното композиционно ядро с отрицанието на религията , като духовно насилие над човека , във втората строфа:

Не ти , който си направил

.....

..... човекът

Роб да бъде на земята

В трета строфа – отрицанието на религията , като официален инструмент на социално разделение :

Не ти , който си помазал

Царе, папи , патриарси,

а в неволя си зарязал

моите братя сиромаси

В четвърта строфа – разобличение на фарисейския морал и нрави :

Не ти, който учиш робът

да търпи и да се моли

и храниш го дори до гробът

само с надежди голи,

за да обобщи във финалната пета строфа направените разобличения на „светата обител” , като храм на лъжци, тирани, глупци и душмани

не ти , боже , но лъжците

на безчестните тирани

не ти идол на глупците

на човешките душмани.

Безнравствена е действителността, закрияна от бога на лъжците. Срещу тази несправедливост се бунтува поетът. Неговия протест е идентичен по силата на

отрицанието с лирическото съзнание на поетичния Аз. Враг на пробуждащото се човешко съзнание е „богът на безумните тирани“. Той вещае вечно робство и само непозналия бога на разума в себе си може да вярва в идола на глупците.

Художествено-материалното, обективизирано в пет степенното отрицание, гради психологическа основа за преход от отрицание към позитивно внушение, като градивен елемент на антитезисното Ботево „не ти – а ти!“ поетическо начало.

„Кървавото, грешно царство на лъжци“, тирани, глупци, душмани е видимата обществена надстройка, която Ботев атакува отвътре, внушавайки ново действено национално съзнание. То се гради на нови духовни стойности – конфликтно противопоставени, като обществено-историческа динамика на вътрешните „Аз – ови“ пространства на реалната социално историческа пасивност на официалните институции, поддържащи религиозни функции и заблуди.

Внушението – утвърждение на новото „Аз-ово“ съзнание Ботев приема като духовно кръщение, при което новото българско колективно съзнание ще се присъедини към всенародния духовен празник на отвоювано чрез личен избор човешко достойнство.

Защитната теза на поет и лирически Аз в поетичната дискусия за човека и неговата нравственост се очертават чрез отрицанието на антихуманния статут на божественото. Ботев защитава своя философски и художествен модел за света, в който човекът по естествено, а не по божествено право е свободен. И своята свобода той отстоява чрез силата на разума си. „Божествен“ център на човешкия духовен свят е свободата на мисъл и действие. Те са вътрешна същност на всеки избор, а един от тях е личната и национална свобода. Над всичко застават човекът и неговия мисловен потенциал. Затова и разумът е доминиращ в нравствената скала на националните ценности. Получава статута на нов бог на истината и справедливостта, за когото единствената ценност е свободата. Той е винаги „в сърцето и душата“ на всеки човек. „Храмът“ на свободната мисъл и на промененото национално съзнание е съграден. Към неговото сакрално пространство, което е „в сърцето и в душата“ е насочена поетичната теза на Ботевия лиричен Аз, защитаващ бога на свободния разум.

Мислещият човек е единствения самовластен господар на обществено и национално съзнание. Той избира празниците за духовно личностно кръщение на българина. Защитава историческите му интереси :

*А ти , боже на разума ,
защитниче на робите*

Категоричността на поетичната теза : „А ти , боже, на разума“, задълбочава диалога между народ и национално съзнание. Личност и народностен колектив се обединяват от единствено възможния разумен избор – свободата на човек и родина. Дилемата робство или свобода за Ботев не съществува. Робството е завинаги отхвърлено като битие на националното съзнание. Мисълта за свободно бъдеще изпълва с празничност духа. Човешките души ликуват, съградили всеобщ храм на разума и справедливостта. Денят на духовното освобождение е близък. В пространството на свободната мисъл националните различия изчезват. Всички народи са равни пред бога на разума и справедливостта. Всеобща е и радостта : „на когото щат празнуват/денят скоро народите!“.

Заменил библейската категория любов към ближния с борба заради ближния, поетът разкрива новата молитва на българина, пронизана от активна действена любов, съграждаща храма на свободния човешки дух :

*Вдъхни всекиму , о , боже !
любов жива за свобода –
да се бори кой както може
с душманите на народа.*

Молитвеният шепот на Аз – а, обърнал взор към дверите на своето собствено съзнание в първи стих на първа строфа – „О, мой боже, правий боже !” достига до вътрешната аргументирана категоричност на императива – повеля в първи и втори стих на осма строфа :

*Вдъхни всекиму , о , боже !
любов жива за свобода ,*

която получава обективна художествена материализация в открития призив за борба :

*да се бори кой как може
с душманите на народа.*

Категоричният, могъщ, мажорен вик за борба озвучава приглушените молитвени пространства на зависимата робска човешка душевност.

Свободата на духа озарява с празнична светлина съзнанието на Аз-а. Човекът вече не изпитва страх, не се моли, а сам кове съдбата си.

Последните две строфи са личната молитвена изповед на Ботев, чийто глас-камбана озвучава далечните родни пространства :

*О, мой боже, правий боже !
.....
Подкрепи и мен ръката
.....
Не оставяй да изстине
буйно сърце в чужбина*

Освободения дух и разкрепостеното съзнание Ботев скрепява с категоричния императив на личността :

*Подкрепи и мен ръката ,
та кога въстане робът
в редовете на борбата
да си найда и аз гробът !*

Религиозният ритуален жест на десницата, чертаеща кръстния знак за молитвена закрила и помощ от бога е заменен с поетичния знак на националната жертвеност : „Подкрепи и мен ръката”. Пред своята душа и пред разбуненото национално съзнание се заклева и обрича живота си лирическият Аз. Това е личното желание на поета за човешка и национална жертвеност пред най-справедливата кауза – свободата на човека и народа. Това е божествената истина за човека, носещ „олтара” на революцията в сърцето си.

*Не оставяй да изстине
буйно сърце на чужбина
и гласът ми да изстине
тихо като през пустиня !*

Доброто, истината и вярата в Ботевото творчество са ценности , активно отстоявани, мислени извън и въпреки всякакви канони. Това всъщност е голямата Ботева свобода. Тя се мери по дълбоко лични критерии, не само по общоприетите представи за национално и социално освобождение. За него свободата е преди всичко феномен на индивидуалното съзнание и воля. Двата бога в стихотворението са **алегориите** на двете истини. Едната , традиционната, се възприема, разбира се , като псевдоистина от лирическият Аз. Другата, неговата, е действителността.

Външният Бог е традиционен. Пред него се застава с благоволение и страхопочитание във всички времена и от всички хора. Богът създател и пазител не допуска съмнения, изисква почитание. Той е устойчив и авторитарен. Поставя условията си чрез своите наместници сред хората. Небесният Бог е с институционална обвързаност. Божествената праведност се налага от избраници на Земята. Така се смесват пространствата на човешкия свят и божествените селения. Изреченото от хора е подозрително божествено, с него може да се спекулира лесно от несвършения човек.

Вътрешният Бог е уникален. Той е приютен в „Олимпа“ на съкровения личностен свят. Богът в човека е неустойчив, няма монолитно излъчване, изпълнен е със съмнения. Той е функция на непрекъснато променящия се индивид. Но за гласа на този Бог няма посредници. Посланията му са истински, защото са произнесени на език, който не допуска изкривяване на заложените смисли.

Кой е „правият“ Бог ? Текстът на „Моята молитва“ веднага пояснява : „*ти , що си в мене, боже - / в мен, в сърцето и душата !*“. Около псевдобога се напластяват всички типични за Ботев отрицателни смисли. Най-голямото прегрешение на този Бог е, че учи роба да търпи и да се моли. Макар и да е привеждана неведнъж като пример за богоборство на автора си „Моята молитва“ не е богоборски текст в действителния смисъл на думата. Ботев също не е богоборец. Той страстно търси неопороченото лице на християнския Бог и големите каузи на тази религия. Не случайно официалният бог е наречен „идол“ – идоли са изображенията на езическите божества, които християнството не признава за истински. Ботев отрича изопачената представа за бога именно чрез собствено християнската понятийност. Той търси божественото, неопороченото от интересите на църквата и държавата. Той така и разбира християнството – като религия на робите, като социален и духовен бунт на потиснатите, каквато то първоначално е било, преди да се превърне в официална религия.

Двуборството между двата бога е за пространството на човешкия дух. Уникалният бог във всеки човек води диалог с универсалния повелител на всеобщите норми. Възможни са различни резултати – помирение и хармония, през опитомяване на Бога в човека или извеждане на конфликта в извънличностните пространства. Ботевия лиричен герой избира драматизма на второто решение.

Конфликтността е неразделна част от света на Ботевия лиричен герой, затова не е изненадваща тази негова позиция. По важни са мотивите за поетическите послания. Достатъчно е да бъде съзрян и най-малкият елемент на тираничност, за да последва безкомпромисния отклик на Ботевия лиричен човек. Според него църквата моделира покорство, търпение, примирение. А това е в противоречие със заложената в градежа на идеите му представа за нуждата от активност.

Убедеността в изказаната позиция здраво е вкоренена във вярата, че Богът на разума е във всеки човек. Търсенето на този Бог е сложно. Свързано е с неистовите усилия на самопроникването, с проправянето на път през пластове на страх и примирение. На лирическият текст е възложена ролята да сложи началото на осъзнаването. Атакувано е здраво бронираното дребнаво живуркане, защото не води към големите национални цели. Големата идея е достижима, когато е споделяна и осъществявана от мнозина, а не само от трагично изпреварили времето си хора.

Стихотворението „Моята молитва“ е обречено да не изпълни ролята си в своето време. Робът е с разколебана от ужаса на битието душевност. Той е изпълнен и с истинска почит към християнската църква, защото в годините на робството тя е за него един от символите на националната идентичност. Трудно могат да се проумеят, от притиснатия в ежедневието човек, дълбоките послания на творбата. Това издига непреодолими прегради в общуването, следователно и в споделянето на високите пориви.

Може да се каже, че надскочилите времето си Ботеви прозрения са родили чужд за неговата публика текст, който има своята вечност, заради универсалните си послания. Поставените въпроси не са спирали да вълнуват човека на всички епохи и земни пространства. При изграждането на ценностните ориентири не може да се пренебрегне проблемът за съкровено, защото Бог е другото му име.

РЕЧНИК

Алегория - изразяване на отвлечено понятие с конкретен образ (напр. скелет, въоръжен с коса, е алегория на смъртта).